

Јоанис КАРМИРИС

Православна еклисиологија

Δογματικῆς Τριῆρα Ε'. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΑ
(Догматика, део 5: Православна еклисиологија, Атина, 1973, стр 831).

Истакнути грчки богослов Јован Н. Кармирис, дугогодишњи професор систематског и симболичког богословља на Богословском факултету Атинског универзитета и бивши краљев изасланик при Светом синоду Грчке цркве, ради данас на ономе што обећава да буде највеће остварење његове каријере: комплетан, вишетомни курс православног догматског богословља. Први објављени том посвећен је еклисиологији; сам по себи он је већ огроман доказ знања и научности.

Дело Кармирисово не може се потпуно схватити без указивања на његове претходнике. Као што је добро познато, систематски „курсеви“ или уџбеници догматског богословља појавили су се прилично касно у православној богословској књижевности. Они углавном потичу из 19. века и беху неизбежан захтев једног новог феномена у Православљу: богословски факултети, богословске академије или богословије, оснивани у Русији од 18. века и у другим православним земљама од 19. века. Саме богословске школе, као и уџбеници у разреду коришћени, угледале су се на западне — римокатоличке или протестантске — моделе. У претходним вековима Свети оци су друкчије писали теологију; они су углавном удовољавали непосредним духовним, богословским или полемичким захтевима свога времена и избегавали да богословље сабију у претходно замишљене небиблијске, философске схеме. Они никад нису писали богословске схеме.

У Русији су догматике Макаријева, Силвестрова и Малиновског класични примери богословља за школе, које би било систематско, али и „схоластичко“ (школско), у смислу да му није пошло за руком да превазиђе категорије својих западњачких модела, упркос безбројних библијских и светоотачких цитата (посебно код Силвестра). Ови цитати су, наравно, по себи корисни, али прилично набацани за читаоца и нису могли да изразе стварни карактер библијске и светоотачке мисли.

У Грчкој догматике Андруцоса и, касније, Трембеласа, спадају у исту категорију. Међутим, један православног аутор је показао да сама чињеница што се пише уџбеник не води у „схоластику“; нешто пре другог светског рата српски православни богослов о. Јустин Поповић је издао *Догматику*, која успева, много боље него све њене претходнице, да одрази основну вредносну структуру Светог писма и Светих отаца, усредсређену на теоцентричној природи човека и појму „обожења“ као њеном смислу и циљу. Отац Јустин је доказао да је могуће написати догматски систем теологије а да се остане веран светоотачкој традицији. На жалост, његово дело је недовршено.

Професор Кармирис припада старијој генерацији грчких богослова и увек су га адекватно описивали као прилично строгог „конзервативца“. Међутим, Кармирисов конзервативизам није сектантске или „бучне“ врсте, који као да сматра да је Пра-

вославље сачињено од кристала толико ломког да је у сталној опасности да га разбију римокатолици, либерали, протестанти, и други јеретици, тако да његови браниоци морају бити у сталном стању страха да не би пропустили да уоче и трун у туђем оку.

Професор Кармирис је сасвим отпоран на ту врсту несигурности. Од самог почетка своје академске каријере у Атини он је сву своју енергију посветио испитивању смисла и садржаја православног Предања, као израза хришћанске Истине, вековима себи верног. Његов стил — увек катаревуса — одражава ово сигурно осећање предања. Као професор „символичког“ богословља објавио је неколико студија о православним „вероисповедањима“ из 17. века — исповедања Митрофана Критопулоса, Петра Могиле и Доситеја Јерусалимског — приказујући да ови текстови, далеко од тога да исцрпују православно учење (као што се претпостављало да протестантске „символичке“ књиге представљају потпуне обавезујуће изразе вере одговарајућих „реформисаних конфесија), треба да се читају и схватају једино у светлу Предања као целине. Тако је врхунац Кармирисовог рада на „вероисповедањима“ објављивање књиге у два тома: *Та догматика ке симболика Мнимиа тис Ортходоксу Католикис Екклисиас* (Догматски и символички споменици Православне Католичанске Цркве, Атина 1952—1953. немачки превод Грац 1960—1968). Ово дело је велики зборник свих раних саборских одлука, одредби каснијих византијских и новијих православних сабора, са важнијим патријаршким и синодалним окружницама и другим православним ставовима од већег докриналног значаја. Сви ови текстови су пропраћени историјским и доктриналним коментарима.

Истовремено са овим радом на *Споменицима* Кармирис је издао неколико студија из „упоредног“ богословља: *Ортходоксиа ке Протестантисмос* (Православље и протестантизам, Атина 1937), *Ортходоксиа ке Ромеокатоликисмос* (Православље и римокатолицизам, у 2 тома, Атина 1964—1965), *Ортходоксиа ке Палеокатоликисмос* (Православље и старокатолицизам, Атина 1966) и неколико чланака о садашњим односима између Православне цркве и дохал-

кидонаца. Припремајући овај велики систематски рад о еклисиологији, он је написао и неколико краћих студија из еклисиологије Светих отаца, као и небројене чланке на еклисиолошке теме у разним грчким и страним часописима.

Кармирисова нова књига *Еклисиологија* је изграђена у складу са прихваћеном „систематском“ схемом. Прва глава дефинише Цркву у смислу учења о божанској икономији и прави разлику између трију „фаза“ постојања Цркве: 1) Мета-историјска фаза, када је Црква пре-егзистирала у Богу заједно са пре-егзистентним Логосом, као мистерија „скривена“ од све вечности у Богу. Анђели су припадали тој пре-егзистентној Цркви, па и пре стварања видљивог света. 2) Црква Старог завета, тј. људска заједница створена у Адаму, извојена у Авраму и продужена као изабрани Израил. Такође постоји схватање, према аутору (стр. 52—56), према којем су чак и пагани припадали Цркви самим чином стварања („Неплодна Црква многобожаца“, према православном црквеном песништву). 3) Црква откривена кроз догађаје Ваплоћења и Искупљења, а „основана“ са неколико пресудних чинова, од којих се ни један не може сматрати да искључује други (усвајање Логосом свеколике људске природе, последња вечера у друштву ученика, Његова смрт када је „све прибрао Себи“, Педесетница и силазак Светог Духа).

Признајући да је „светоотачка византијска и новија православна еклисиологија с правом избегавала формулисање пуне, аутентичне и логичне дефиниције Цркве“ (стр. 106), Кармирис такође допушта да би таква дефиниција била немогућа, и прелази на опширну анализу (гл. II) разних библијских слика Цркве („народ Божји“, „заједница светих“, „Тело Христово“, итд.). Од ових је слика „Тела“ јасно сагледана као најадекватнија. Аутор затим проучава класична „својства“ Цркве како су изражена у Символу вере — јединство, светост, саборност, апостолство — и овима додаје „непогрешивост“, „необухвативост“ (акаталиптон) и „вечност“ као неопходне особине истинске Цркве.

Трећа и последња глава посвећена је унутарњој структури новозаветне Цркве: свештенство, мирјани, саборност, односи Црква — Држава.

Ово поглавље даје и дугу (стр. 552 — 652) обраду проблема око св. апостола Петра, његову сукцесију и православно одбијање да прихвате примат. Завршни одељак ове главе посвећен је схватању „заједнице светих”, са његовим импликацијама за стално чланство у Цркви оних који су умрли и за есхатолошка ишчекивања хришћанске наде.

Јасно је да би било немогуће овде сасвим детаљно приказати књигу овог обима и опсега. Очигледно је, на пример, да сам систематски „жанр” наводи да поставимо питање о избору *редоследа* по којем су питања изложена. На пример, вечни пре-егзистентни и космички вид природе Цркве може се пре сагледати као откривени кроз Оваплоћење Логоса и, стога, споменути се у „оваплоћенском” контексту, а не као увод у њега, што, као такав, звучи „платонски”. Исто тако, неке ауторове формулације о „небеској” и „земаљској” Цркви и о два „реда”: „свештенство” и „мирјани” звуче прилично схоластички; а лично проф. Кармирис је свестан овога, јер скоро одмах након што је повукао разлику, он ограничава значај својих формула: „Сви верујући сачињавају једно невидљиво Тело Христово, једну невидљиву и недељиву Цркву... Сви су једнаки чланови (исотима мели) тог једног Тела Цркве, недељиво сједињени” (стр. 370). Човек се, онда, пита да ли канонске и свеобухватне категорије „свештенства” и „мирјана” доиста много помажу приликом дефинисања јасно различитих служби епископа, презвитера и ђакона унутар Тела, и да ли су ове категорије добра полазна тачка при еклисиолошкој обради ових служби.

Све и евентуално друге примедбе исте врсте никако нас не спречавају да *Еклисиологију* проф. Кармириса сматрамо огромним доприносом савременом православном богословљу. Човек слободно може рећи да писац не само да наставља најбоље традиције академске теологије него и успева — уз знатну отвореност ду-

ха и интелектуалну будност — да у своју синтезу утка највећа достигнућа православне мисли прошлих десетлећа. Ја бих ради посебне похвале издвојио његову обазриву чврстину приликом обраде таквих питања као „непогрешивост цркве” (с. 325—357), „евхаристијска еклисиологија” (коју прихвата, док одбацује једнострана претиривања, с. 94—96) и појам Истине као једини критеријум „јединствености” прихваћен у Православној цркви (с. 257 — 272). Његово излагање о „лаицима” (с. 430—517) јесте изразито уравнотежена студија своје врсте.

Ауторово коришћење навода из Светог писма и Отаца далеко надмашава оно једноставно одабирање доказних текстова; оно одражава стварно познавање светоотачких дела. Изводи из св. Јована Златоустог су нарочито бројни и оригинални. Фусноте су пуне неисцрпног богатства библиографије, тако да се свако веће еклисиолошко питање сагледава у светлу најновијег истраживања и православних и неправославних аутора. Управо овај драгоцен библиографски преглед ставља Кармирисово дело (његовим обимом, као и његовим садржајем) на исти ниво са исто тако неисцрпним томовима које је на еклисиолошка питања објавио француски римокатолички теолог Ив Конгар. *Православна еклисиологија* сада ће служити као књига која се мора имати кадгод се обрађује ова проблематика; и човеку се намеће мисао да кад би савремени римокатолички и протестантски богослови познавали православно библиографију као што Кармирис познаје њихову, наш екуменски дијалог био би много конструктивнији и плоднији.

На крају да приметимо да је аутор *Православно еклисиологију* посветио „уваженој Православној богословској школи св. Владимира у Њујорку”, која је 1967. год. професору Кармирису доделила почасни докторат за његова трајна и изразита достигнућа на пољу православног богословља.

Протојереј Јован Мејендорф